

As a result most people are not able to take responsibility for their own political choice results.

To overcome such tendencies in the article two types of political activity (political participation and political practice) are analyzed; it is also proved that political activity can be of conventional which are fixed in the legal system of rules and regulations and unconventional forms such as participation in unauthorized meetings and strikes, premises capture, massacres, property destruction, extremist and terrorist acts.

In a globalized society political activity is systematically revealed in professional politicians' activity – leaders and their family members, deputies of representative bodies, officials of state bodies, leaders and members of public organizations, representatives of supranational political organizations. Together with such qualities as intelligence, wit, quick response, mobility, active political personality is characterized by will qualities (perseverance, determination, courage) as the basis of socially significant interests' achievement. To avoid political activity radicalization and its transformation into constructive one is possible on condition of its redirection into conventional forms. The most effective mechanism to stop extremism and terrorism extension is reorientation activists' willpower into legal field where they would be able not only express their position but also implement their desires into socially important political decisions on state level.

Keywords: *political activity, network political activity, political practice, political participation, absenteeism, political system.*

УДК 1: 316.772.2 : 811.111

Доній Н. Є.,

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби
(Чернігів, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

МОВЧАННЯ ЯК ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ДЕВІТАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. *Вказано на наявність в соціальному просторі групи соціально девіталізованих особистостей, яка за тактику комунікації обрала демонстративне мовчання з соціумом. Підсумовано, що мовчання для них це: 1) можливість продемонструвати незрозумілість соціального контексту, в якому особистість має пред'являти соціально-схвальну активність; 2) тактика відмови від системи нав'язаних орієнтирів з подальшим їхнім запереченням; 3) демонстрація обманутих очікувань.*

Ключові слова: *мовчання, соціально девіталізована особистість, комунікація, тактика, симуляція, дистанціювання.*

Актуальність публікації. Соціальний простір початку ХХІ ст. вибудував таку ієрархію цінностей, в якій на одній з перших позицій перебуває комунікація й інформація. Вшановування комунікації подібним чином дозволяє визначати соціальний простір через систему мереж/зв'язків різного гатунку й розглядати його у вигляді «пазлу» (Ж. Перек), в якому найбільш актуальним проголошується вміння пов'язувати одну деталь повсякдення з іншими. Індивід у цьому пазлі також вважається за елемент, що скріплюється з іншими, тож його втрата може призвести до неповноти картини, до браку, до розсіпання усього іншого, що вже знайшло свій зв'язок. Й ось тут ми стикаємося з тим, що деякі індивіди, які до певного часу дотримувалися репрезентативної системи цінностей, в якійсь момент починають кардинально змінювати вектор свого професійного й соціального руху. Ці індивіди повстають проти соціально-затвердженої системи цінностей і не бажають у подальшому виконувати роль «деталі/елементу», обираючи при цьому інший образ життя – той образ, який доцільніше номінувати «соціально девіталічним» [7]. Поява в соціальному просторі групи соціально девіталізованих особистостей детермінує парадокс: при розвитку різних видів комунікації та зв'язку представники вказаної групи відчужуються від соціальних контактів і майже повністю обривають вітально важливі соціальні відносини, обираючи демонстративне «не говорення с обще-

ством¹) (М. Мамардашвілі) за стиль поведінки.

Ситуація «не говорения» не викликає занепокоєння до того часу, поки не перетворюється на масову форму поведінки. У випадку новітнього соціуму вказана ситуація вже демонструє значні масштаби й тому стан «не говорения», доцільно, відповідно до принципу «недействие становится эквивалентом действия» [1, с. 107], розглядати в формі іншої дії – мовчання. Чому саме така зміна поняття? По-перше, чому зміна. Як відзначила Н. Арутюнова «когда отказ от стереотипа становится регулярным и социально значимым, он обозначается особой лексемой. Это естественно. Отклонение от нормы привлекает к себе внимание. О нем сообщают, его обсуждают, объясняют и оценивают. Для этого его нужно поименовать» [1, с. 107]. По-друге, чому саме мовчання. Враховуючи, що «глагол молчать ориентирован на ненормативные ситуации, что существенно отличает его от отрицающей формы «не говорит»» [1, с. 108], то ми для іменування означеної вище ситуації й будемо використовувати те поняття, яке найбільш часто застосовують в аналогічних випадках. Крім того, «мовчати» означає присутність мовного акту, а «не говорение» можна трактувати як не володіння мовою. Й останнє. Заміна «не говорения» на «мовчання» дозволяє частково позбавитися негативності, присутньої у випадку використання частки «не». Це також дозволить нам описати мовчання соціально девіталізованої особистості, як негативну позитивність, як тактику, що є «запланованим засобом спілкування» й «волонтеративним вчинком» [28, с. 21].

Аналіз останніх публікацій. Проблема мовчання в останні роки перейшла у категорію першорядних для людського життя. Розкрити таємниці мовчання намагаються представники лінгвістики, теології, психології, теорії комунікації, семіотики, етнографії, культурології, філософії. Підтвердженням цих спроб є те, що в сучасному науковому дискурсі тема мовчання вже представлена значною кількістю цікавих міждисциплінарних досліджень.

Закономірно, що мовчання, як феномен комунікативної діяльності, частіше є об'єктом наукової цікавості лінгвістів, які розглядають його в контексті когнітивно-дискурсивної парадигми (Т. Анохіна, Н. Арутюнова, В. Богданова, В. Бабаян, К. Богданова, М. Гавриш, М. Епштейн, Ю. Заморська, Р. Копилова, Г. Крейдлін, С. Крестинський, О. Носова, Г. Почепцов, М. Яремко та багато-багато ін.). Лінгвісти розглядають мовчання як багатозначний та багатофункціональний мовний акт й один з обов'язкових компонентів спілкування. Більш того, лінгвісти допускають доцільність існування *silentology* – науки про мовчання. Погляд крізь таку призму дозволяє частині фахівців також наполягати, що мовчання не можна однозначно оцінювати за шкалою «добро» і «зло», адже мовчання є багатоголосим. В якості аргументу щодо останнього можемо навести перелік англійських виразів, вказаний О. Кобяковим щодо відтінків мовчання: «Silence anatomy; anatomy of melancholy; furious silence; out of nothing, nothing can't be brought; murderous silence; nothingness itself nothings; silencing of silence; there is no telling, there is only silence; let us die to speech; a gift to the speechless; a minute silence; an imaginary silence; place logos into silence; burst with speechlessness; autonomy in logos; anatomies of silence; silence has been in the power of the oppressor, but it has always been a weapon to oppressed» [8]. Треба зазначити, що перелік може бути ще більшим, адже він відкритий й залежить від ситуації трактування ситуації мовчання.

Доцільно вказати, що в останні роки поширеними серед лінгво-культурологічних досліджень є ті, в яких констатується, що відношення до мовчання залежить від етноментальної приналежності тих, хто оцінює цей феномен [1; 12; 28]. Так, частіше за все науковці вказують, що для представників англійських країн мовчання виглядає як негативно-інтонований феномен, як свідчення про існування напруги між тими, хто перебуває у комунікативному зв'язку та ситуації, або про непо-

¹ Враховуючи, що деякі концепти важко адекватно перевести на українську мову, то автором статті було прийнято рішення про представлення цитат на мові оригіналу.

вагу до Іншого. Для фінів мовчання, навпаки, є показником вихованості та уважного ставлення до Іншого. «Типичный финн – это молчаливый слушатель» [12, с. 130]. Представники східних країн, особливо тих, де домінує індуїзм і буддизм, сприймають мовчання як феномен, насичений філософським і релігійним змістом. Наразі доречно нагадати, що українці також поважно ставляться до мовчання й до особи, яка мовчить, адже традиційно мовчання українцями сприймалося як скарб («мовчання – золото»), як добро («добро не лихо, ходити в світі тихо», «пуста бочка гурчить, а повна – мовчить»), а людина, яка мовчить, як та, що отримує певну користь від свого мовчання («в закритий рот муха не влізе») [20, с. 180–192].

Дослідженню феномену мовчання з філософсько-культурологічного підходу присвятили свої праці К. Богданов, В. Бібіхін, Т. Брюнеу, А. Етгін, М. Ефратт, Д. Конохов, Д. Курзон, Л. Морева, С. Палмквіст, С. Швачко, А. Яворський та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Все сказане вище дозволяє констатувати те, що мовчання є настільки складним феноменом, що його детальний аналіз може бути представлений в окремій монографії, яка може зайняти й декілька томів. Однак, попри доволі чималу кількість досліджень усе ж таки зарано стверджувати, що всі грані цього феномену розглянуто й витлумачено, а отже мовчання навряд чи можна вважати остаточно вивченим, адже за інших, не бачених раніше умов, він, як правило, набуває нових якостей, характеристик і рис. Крім того, можна відзначити й певний брак соціально-філософських досліджень, об'єктом уваги яких є феномен мовчання. Навіть попри те, що до питання мовчання зверталися такі відомі філософи як М. Бахтін, М. Бубер, Л. Вітгенштейн, М. Гайдеггер, С. Кьеркегор, М. Мамардашвілі, М. Фуко й ін., в останніх виданнях, таких як «Всемирная энциклопедия. Философия» [5], «Новая философская энциклопедия» [15], «Новейший философский словарь. Постмодернизм» [16] відсутні статті щодо «Мовчання».

Тож, сподіваючись розширити соціально-філософське трактування мовчання, **метою** даної публікації означимо презентацію авторського бачення ситуації мовчання соціально девіталізованої особистості як тактики комунікації з соціальним простором.

Виклад основного матеріалу. Видатний французький філософ М. Фуко, вказав, що мовчання – «это менее всего совершенное окончание речи, от которой оно отделено четкой границей, а скорее – нечто, существующее и действующее наряду с тем, что произносится – вместе с ним и во взаимодействии с ним в рамках общей стратегии поведения. Четкую грань между тем, что говорится, и тем, что не говорится, провести невозможно» [21, с. 27]. Мовчання є феноменом, що розвивається на фоні комунікації й є формою комунікативної діяльності. Як зазначають деякі дослідники (Н. Арутюнова, Н. Піддубна) для точного пояснення мовчання потрібен відповідний дискурс: «Значение требует означального, а множество значений – множества знаков, которые отличаются друг от друга. Молчание же, то есть отсутствие звуков, само по себе не может быть знаком. <...> Смысл молчанию придает контекст, ситуация, регламент социального поведения, поверье, ритуал» [1, с. 418]. Саме за умов врахування дискурсу можливе адекватне «декодування» його значення. Зокрема, з цього приводу В. Базилев пише: «В условиях коммуникативной неизбежности, беря во внимание конкретный или умоглядный диалог, любое молчание является молчанием про что-то, молчание кого-то, к кому-то» [2, с. 586]. І саме в дискурсі окремої особистості конкретизується прагматика мовчання.

Мовчання представляє собою специфічний засіб, який особам, посвяченим у його таємниці, дозволяє отримати певний блок інформації. «Молчание протипоставляется не говорению как таковому <...> а передаче информации речевым способом» [13, с. 28], а це означає, що «молчание – это не ничто, а нечто» [9, с.7], це «ціла картина світу» [25]. Так про що мовчить сучасний індивід, який переходить у категорію соціально девіталізованих особистостей через своє дистанціювання від центру життя соціального простору? Для того щоб дати відповідь на це питання

доцільно спочатку обговорити два моменти: комунікативні функції, які виконує мовчання, й комунікативну ситуацію, за якою мовчить цей індивід.

Отже, перше. На думку науковців мовчання як засіб комунікації виконує декілька функцій, суть яких визначається контекстом комунікативної активності. Наприклад С. Крестинський вказує на шість функцій мовчання, а Т. Брюно вказує лише на три функції. Однак, виходячи з інтересів та мети нашої публікації ми виділимо й розглянемо дві функції з п'яти, що були вказані Дж. В. Йенсенем: функцію зв'язку і функцію впливу [26, с. 249]. Функція зв'язку, що виникає між добре знайомими особами, може бути «позитивною» (positive-facilitative) та «негативною» (negative-inhibitive) мовчання [25, с. 12]. На думку німецького філософа М. Гайдеггера, сутність мовчання полягає в тому, що його ситуація передбачає існування двох складових: відсутність мови при наявності того, про що можна говорити, й присутність того, хто має мовчати [22, с. 165]. Функція зв'язку відповідає за те, що між індивідами є контакт. Мовчання у функції впливу може бути багатозначним й може виражати ненависть, згоду, впертість, небажання говорити правду, сором'язливість, скромність. Функція впливу фактично окреслює мету, яку той, хто мовчить, хоче досягти.

Щодо комунікативної ситуації, то доволі важко провести чітку межу між тим де закінчується одна ситуація мовчання й починається інша. Тож умовно можна виділити такі комунікативні ситуації мовчання: 1) емпірична, побутова (психологічна реакція на конкретні ситуації дійсності); 2) соціальна (наслідок примусу або наслідок байдужості, наслідок обманутого очікування, добровільної відмови від висловлювань, конформізму); 3) екзистенціальна (відмова від насильницьких дискурсів, від спілкування, в якому придушується self індивіда).

Соціальна девіталізована особистість своїм мовчанням демонструє що для неї ситуація відсутності вербалізації поєднує усі три вище вказані ситуації. Для неї ситуація мовчання це «стратегія поведінки» [6, с. 98], що частково спричинена усвідомленням високого рівня розвитку суспільства (людина завдяки технічному та технологічному прогресу не боїться самотності й не боїться соціальної реакції щодо цього) й тиражуванням суспільством споживання ідеї «ми знаємо, що людина бажає». Тож, соціально девіталізована особистість мовчить щодо соціального простору через те, що її не треба говорити, адже її бажання розшифровуються і реалізуються навіть без озвучення, а також через зростання у неї обсягу особистої незалежності та соціальної автономії. Ані в незалежності, ані в автономії нічого поганого не має. Однак, справа в тому, що автономна, самотня людина межі ХХ–ХХІ ст. стає ще більш автономною й все частіше «вислизає в мрії з негативного світу» [23, с. 49], переміщуючись у віртуальний світ. «<...> [человек] находит себя в чужом и враждебном мире, который уже не говорит с ним на непонятном языке и сам не понимает и не слушает его слова» [19, с. 142].

Виявляється, що індивід замість реальних комунікаційних зв'язків із соціальними інституціями чи іншими індивідами сприймає виключно їх образи або образи зв'язків. Віртуальний світ створює ілюзію насиченого індивідуального життя й дозволяє йому реалізовуватися в різних іпостасях, скасувавши при цьому для індивіда такий необхідний атрибут існування в соціумі, як зобов'язання перед реальними Іншими. Надлишок життя, який раніше для людини був не тільки джерелом насолоди чи страждання, але й був елементом спілкування, пройшовши період «епідемії перенасиченості» [17, с. 492] вичерпався. Індивід став байдужим, а насолода перетворилася у віртуальну, бо стала загнаною в машину. Ця особливість у поєднанні з розпадом традиційних груп і недовговічністю нових зв'язків, що приходять на зміну старим, спричинили зникнення безпосередніх контактів й детермінували заміну симуляцією. Симуляція та імітація стають нормою, дотримання якої перетворюється на закон не тільки віртуального життя, але й автоматично переноситься в реальне життя. Індивід розчиняється в імітаціях і поступово звикає імітувати власну присутність й активність у соціальному просторі.

Симуляція реальності та реальних стосунків стає однією з причин поступового, але доволі масштабного ігнорування соціальної взаємодії. Крім того, переміщення у віртуальну реальність, навіть не зважаючи на доволі суттєвий позитивний момент, який вона має в собі, насправді є формою ізоляції людини, а присутній в ній комунікаційний простір, замість того, щоб з'єднувати, все частіше набуває рис «чорної діри», що розділяє й використовуючи потужні сили привабливості, втягує в себе людські життя, підмінюючи собою спілкування.

Тож можна вести мову про те, що спілкування, а конкретно комунікація, завдяки поширенню віртуальності переходить у псевдокомунікацію [14, с. 134]. Псевдокомунікація є ситуацією мовчання з соціальним простором, адже представляє собою інтроперсональну комунікацію, в процесі якої адресант співпадає з адресатом і відбувається заміщення Іншого самим собою. В псевдокомунікації йде розмивання комунікації й розпилення об'єкта комунікації. За таких умов (зчеплення адресанта і адресата та відсутність конкретного індивіда) комунікація не вимагає взаєморозуміння й результатів взаємодії. І перше, й друге означають, що спілкування з соціальним простором для індивіда втрачає актуальність, набуває епізодичного характеру і, в підсумку, змінює форму соціального діалогу на внутрішній монолог, зовнішньо який виглядає як мовчання. Як тільки-но це стається, то ініціатива у встановленні контактів отримує відтінок вимушеності й все частіше набуває форми концентрації індивідом здобутих ресурсів на собі. Замикання ресурсів на собі, відмова від діалогу означають для індивіда ризик втрати здатності трансцендентувати, але це його не лякає.

Втрата останньої також сигналізує про остаточне викреслювання з життя індивіда Іншого й розгортання в соціальному просторі масштабної байдужості. Зростання байдужості в поєднанні з недостатньо розвинутою у індивіда емпатичністю поступово перетворилося на фактор деградації здатності до розшифрування знаків невербаліки (міміки, жестів, поз й ін.). А це дуже суттєва втрата для комунікаційного процесу та причина поширення мовчання щодо соціального простору, бо через неї Інший для індивіда так й залишається незрозумілим, а це ще більше сприяє самозамиканню індивіда та встановленню тривалого мовчання.

До всього того ж індивід втрачає здатність домовлятися, розвиненість якої є суттєвою в наявному стані соціальної аномії, бо якщо в розпорядженні індивіда практично відсутні орієнтири і правила, які визначають для всіх важливих життєвих ситуацій відповідний спосіб дій, то індивід постійно має заново домовлятися щодо правил, норм, меж власної свободи й шляхів її досягнення. В ситуації відмови від діалогу й встановленню мовчання через втрату здатності домовлятися йде демонстрація того, що напруження між людиною та зовнішнім світом зазнає метаморфоз і переходить у площину глибокого внутрішнього конфлікту особистості.

Відтак, здається що ситуація мовчання для соціально девіталізованої особистості може виглядати як ситуація ігнорування Іншого чи навіть конфлікт, а тому не дивно що вона сприймається як криза, або пауза (особливо якщо мова йде про творчих людей) [1, с. 113], але у ситуації соціальної девіталізації особистості мовчання – змістовне, це простір де відшукується сенс та вибудовується певна система стосунків та цінностей, це час соціального перепочинку й сигнал про початок видозміни ціннісної піраміди. Про такий сценарій говорив німецький філософ М. Бубер, який пов'язував мовчання з категорією свободи [4]. В процесі говоріння людина виражає вербально свою думку, ставлення й позицію. Відтак, особа яка говорить здійснює своєрідний вибір. В ситуації мовчання особа є вільною від моральних зобов'язань, які накладаються на неї ситуацією вибору та очікування соціального простору. В цій ситуації розгортається інша активність: відбувається будівництво нової ціннісної піраміди.

Ще одне. Після дистанціювання від динаміки соціального простору соціально девіталізована особистість не йде в порожнечу, як це може здатися соціальному

спостерігачу. Вона йде в тишу, чим ліквідує інформаційний шум, звільняючи себе від потоків інформації, що вимотували її кожного дня. Прагнення існувати в такій тиші є показником людського намагання сконцентруватися на життєво важливих для індивіда речах, а не розпорозуватися на тому, що нав'язано зовнішнім світом й що часто є стереотипним й обов'язковим для дій в динамічному соціальному просторі XXI ст. Й можна очікувати що саме пройшовши етап/стан тиші людина, впорядкувавши свої думки і побудувавши нову ціннісну піраміду, стає готовою для нового діалогу з соціальним простором.

Тож, ситуація мовчання для соціально девіталізованої особистості – це не порожнеча, це територія наповнена глибокими переживаннями й різними процесами, яка часто є вітальними за суттю. Водночас мовчання для соціально девіталізованої особистості є часом, який людина не хоче віддавати території грошей та кар'єризму, що найчастіше асоціюються з економоцентрованим новітнім соціальним простором. Це спроба особистості зосередитися й стати більш уважною до внутрішнього світу.

Висновки. Як тактика поведінки, мовчання соціально девіталізованої особистості демонструє соціальному простору особистісне розчарування власним проживанням в умовах виставленої цим простором системи цінностей-координат. Водночас ситуація мовчання також сигналізує, що особистість зайнята важливою справою – намагається в обстановці неприродної для постіндустріального суспільства тиші ще раз спробувати зібрати в єдине ціле свій self й усвідомити те, що є насправді для неї цінним.

Крім того, припускаємо, що для соціально девіталізованої особистості ситуація мовчання це: 1) можливість продемонструвати незрозумілість соціального контексту, в якому ця особистість мала вибудувати соціально-схвальну активність; 2) тактика відмови від системи нав'язаних цінностей й орієнтирів з подальшим їхнім запереченням; 3) демонстрація обманутих очікувань, бо перецентрування людини з власного селфу (який відстоювався ще з дитинства) на вирій соціального життя не принесло того відчуття щастя й свободи, на які особистість розраховувала.

В якості підсумку вкажімо, що феномен мовчання щодо соціального простору і ріст кількості соціально девіталізованих особистостей не є однозначно позитивним, як і не є таким саме негативним феноменом сучасності. На даному етапі однозначно можна сказати лише одне – якщо подібне мовчання затягнеться й кількість осіб, які оберуть в якості стилю життя дистанціювання від соціального простору (чим, в принципі, є соціальна девіталізація) загрожую останньому тим, що в такій ситуації простір цілком прогнозовано може втратити те, що є його масивом і що формує його в якості феномену. Відтак, подальше ігнорування такого процесу виглядає доволі небезпечним, а, отже, має стати об'єктом для подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Арутюнова Н. Д. Молчание : контексты употребления // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М. : Наука, 1994. – С. 106–116.
2. Базылев В. Н. Молчание как феномен культуры и коммуникации // Эффективная коммуникация: история, теория, практика: Словарь-справочник / Отв. ред М. И. Панов; сост. М. И. Панов, Л. Е. Тулина. – М. : ООО «Агентство «КРПА Олимп», 2005. – С. 586–587.
3. Богданов К. А. Очерки по антропологии молчания. Номо Тасенс. – СПб. : РХГИ, 1997. – 352 с.
4. Бубер М. Диалог; пер. М.И. Левиной // Бубер М. Два образа веры : пер.с нем.; под ред. П. С. Гуревича, С. Я. Левит, С. В. Ледова. – М. : Республика, 1995. – С. 93–123.
5. Всемирная энциклопедия : Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М. : АСТ, МН. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1321 с.
6. Гавриш М. Невербальна комунікація: мовчання як соціальний знак // Мова і суспільство, 2015, Вип. 6, С. 97–102.
7. Доній Н. Є. Соціальна девіталізація особистості в глобалізованому світі: філософська концептуалізація : автореф. дис. ... д.філос.н.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К., 2015. – 36 с.

8. Кобяков А. А. Молчание как поэтический образ // *STUDIA GERMANICA ET ROMANICA: Иноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*, 2009, Том 6, № 3 (18), С.81-87.

9. Копылова Т. Р. Молчание: вербальная VS невербальная коммуникация // *Вестник Удмуртского университета*, 2015., Т.25, Вып.3. История и филология, С. 116–119

10. Копылова Т. Р. Молчание как термин: проблема многозначности // *Вестник Удмуртского университета*, 2015, Т.25, Вып.5. История и филология, С. 7–11.

11. Корнилова Н. Б. Онтология молчания : на примере ранней прозы Леонида Андреева : автореф. дис. ... к.филол.н. : 10.02.19 – теория языка; Ярослав. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. – Ярославль, 2002. – 22 с.

12. Крестинский С. В. Молчание в социокультурном контексте // *Вестник ТвГУ*, 2014, Сер. Филология, № 4, С. 128–133.

13. Крейдлин Г. Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 224 с.

14. Матеев Д. А. Феномен одиночества и проблема нарушения коммуникации : [монография]. – Новосибирск : Изд-во «СИБПРИНТ», 2012. – 182 с.

15. Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ред. совет: Степин В. С., Гусейнов А. А., Семигин Г. Ю., Огурцов А. П. и др. – М. : Мысль, 2010. –Т.2. Е–М. – 634, [2] с.

16. Новейший философский словарь. Постмодернизм / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Харвест, Современный литератор, 2007. – 816 с.

17. Ницше Ф. К генеалогии морали: полемическое сочинение // Ницше Ф. Сочинения в 2-х т. [сост., ред. и авт. примеч. К.А. Свасьяна; пер. с нем.]. – М. : Мысль, 1996. –Т.2. – С. 407–524.

18. Перек Ж. Жизнь способ употребления; пер. с фр. В.М. Кислова. – СПб. : Изд-во Ивана Лимбаха, 2009. – 624 с.

19. Соловьев В.С. Чтения о богочеловечестве // Соловьев В.С. Соч. в 2-х т. – М. : Изд-во «Правда», 1989. –Т.2. – С. 5–174.

20. Українські народні прислів'я та приказки / упор. В. Бобкова, Ф. Лавров. – К. : Вид-во АН УРСР, 1955. – 446 с.

21. Фуко М. Воля к истине. По ту сторону знания, власти и сексуальности; пер. с франц., комм. и послесл. С. Табачниковой – М. : Касталь, 1996. – 446 с.

22. Хайдеггер М. Бытие и время; пер. В. В. Бибихина. – М. : Ad Marginem, 1997. – 452 с.

23. Хьюбнер Б. Смысл в бес-СМЫСЛЕННОЕ время: метафизические расчеты, просчеты и сведение счетов; [пер.с нем. А.Б. Демидов]. – Мн.: Экономпресс, 2006. – 384 с.

24. Bruneau T. J. Communicative Silences: Forms and Functions // *The Journal of Communication*, 1973, March, Vol. 23, Is.1, P. 17–46.

25. Jaworski A. The Power of Silence : Social and Pragmatic Perspectives. – Sage Publications, Newbury Park, 1993. – 191 p.

26. Jensen J. V. Communicative Functions of Silence // *ETC : A Review of General Semantics*, 1973, Vol. 23, P. 249–257.

27. Petkova D. Beyond silence. A cross-cultural comparison between Finnish «quietude» and Japanese «tranquility» // *Eastern Academic Journal*, 2015, December, Is. 4, P. 1–14.

28. Richmond V.P., McCroskey J.C. Non-verbal Behaviour in Interpersonal. Relations. – Boston : Pearson Education, 2004. – 350 p.

REFERENCES:

1. Arutyunova N. D. Molchanie : konteksty upotrebleniya [The Silence : contexts of use] // *Logicheskiy analiz yazyka. Yazyk rechevykh deystviy*. – М. : Nauka, 1994. – S. 106–116.

2. Bazylev V. N. Molchanie kak fenomen kul'tury i kommunikatsii [Silence as a phenomenon of culture and communication] // *Effektivnaya kommunikatsiya: istoriya, teoriya, praktika: Slovar'-spravochnik / Otv. red M. I. Panov; sost. M. I. Panov, L. E. Tulina*. – М. : ООО «Agentstvo «KRPA Olimp», 2005. – S. 586–587.

3. Bogdanov K. A. Ocherki po antropologii molchaniya. Homo Tacens [Essays on the anthropology of silence. Homo Tacens]. – SPb. : RKhGI, 1997. – 352 s.

4. Buber M. Dialog [Dialogue] // Buber M. Dva obraza very : per.s nem.; pod red. P. S. Gurevicha, S. Ya. Levit, S. V. Ledova. – М. : Respublika, 1995. – S. 93–123.

5. Vsemirnaya entsiklopediya : Filosofiya [World encyclopedia : Philosophy] / Glavn. nauch. red. i sost. A. A. Gritsanov. – М. : AST, MN. : Kharvest, Sovremennyy literator, 2001. – 1321 s.

6. Havrysh M. Neverbalna komunikatsiia: movchannia yak sotsialnyi znak [Non-verbal communication: silence as a social sign] // *Mova i suspilstvo*, 2015, Vyp. 6, S. 97–102.
7. Donii N. Ye. Sotsialna devitalizatsiia osobystosti v hlobalizovanomu sviti: filosofska kontseptualizatsiia [Social devitalization of identity in a globalizing world: the philosophical conceptualization]: avtoref. dys. ... d.filos.n.: 09.00.03 – sotsialna filosofii ta filosofii istorii; Nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova. – K., 2015. – 36 s.
8. Kobayakov A. A. Molchanie kak poeticheskiy obraz [Silence as a poetic image] // *STUDIA GERMANICA ET ROMANICA: Inozemni movi. Zarubizhna literatura. Metodika vkladannya*, 2009, Tom 6, № 3 (18), S.81-87.
9. Kopylova T. R. Molchanie: verbal'naya VS neverbal'na komunikatsiya [Silence: verbal vs. nonverbal communication] // *Vestnik Udmurtskogo universiteta*, 2015., T.25, Vyp.3. Istoriya i filologiya, S. 116–119
10. Kopylova T. R. Molchanie kak termin: problema mnogoznachnosti [Silence as a term: the problem of polysemy] // *Vestnik Udmurtskogo universiteta*, 2015, T.25, Vyp.5. Istoriya i filologiya, S. 7–11.
11. Kornilova N. B. Ontologiya molchaniya : na primere ranney prozy Leonida Andreeva [The ontology of silence : on the example of the early prose of Leonid Andreev]: avtoref. dis. ... k.filol.n. : 10.02.19 – teoriya yazyka; Yaroslav. gos. ped. un-t im. K. D. Ushinskogo. – Yaroslavl', 2002. – 22 s.
12. Krestinskiy S. V. Molchanie v sotsikul'turnom kontekste [Silence socicultural context] // *Vestnik TvGU*, 2014, Ser. Filologiya, № 4, S. 128–133.
13. Kreydlin G. E. Muzhchiny i zhenshchiny v neverbal'noy komunikatsii [Men and women in nonverbal communication]. – M. : Yazyki slavyanskoy kul'tury, 2005. – 224 s.
14. Mateev D. A. Fenomen odinochestva i problema narusheniya komunikatsii: monografiya [The Phenomenon of loneliness and the problem of communication : monograph]. – Novosibirsk : Izd-vo «SIBPRINT», 2012. – 182 s.
15. Novaya filosofskaya entsiklopediya: V 4 t. [New philosophical encyclopedia: In 4 volumes] / Red. sovet: Stepin V. S., Guseynov A. A., Semigin G. Yu., Ogurtsov A. P. i dr. – M. : Mysl', 2010. –T.2. E–M. – 634, [2] s.
16. Noveyshiyy filosofskiy slovar'. Postmodernizm [The newest philosophical dictionary. Postmodernism] / Glavn. nauch. red. i sost. A. A. Gritsanov. – Mn. : Kharvest, Sovremennyy literator, 2007. – 816 s.
17. Nitsche F. K genealogii morali: polemicheskoe sochinenie [The genealogy of morals: a polemical essay] // Nitsche F. Sochineniya v 2-kh t. [sost., red. i avt. primech. K.A. Svas'yana; per. s nem.]. – M. : Mysl', 1996. –T.2. – S. 407–524.
18. Perek Zh. Zhizn' sposob upotrebleniya [Life as method of use]; per. s fr. V.M. Kislova. – SPb. : Izd-vo Ivana Limbakha, 2009. – 624 s.
19. Solov'ev V.S. Chteniya o bogochelovechestve [Reading about God-manhood] // *Solov'ev V.S. Soch. v 2-kh t.* – M. : Izd-vo «Pravda», 1989. –T.2. – S. 5–174.
20. Ukrainski narodni pryslivia ta prykazky [Ukrainian folk Proverbs and sayings] / upor. V. Bobkova, F. Lavrov. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1955. – 446 s.
21. Fuko M. Volya k istine. Po tu storonu znaniya, vlasti i seksual'nosti [Will to truth. On the other side of knowledge, power and sexuality]; per. s frants., komm. i poslesl. S. Tabachnikovoy – M. : Kastal', 1996. – 446 s.
22. Khaydegger M. Bytie i vremya [Being and time]; per. V. V. Bibikhina. – M. : Ad Marginem, 1997. – 452 s.
23. Khyubner B. Smysl v bes-SMYSLENNOE vremya: metafizicheskie rassche-ty, proschety i svedenie schetov [Meaning in meaningless times: metaphysical rasche-you, mistakes and settling accounts]; [per.s nem. A.B. Demidov]. – Mn. : Ekonompress, 2006. – 384 s.
24. Bruneau T. J. Communicative Silences: Forms and Functions // *The Journal of Communication*, 1973, March, Vol. 23, Is.1, P. 17–46.
25. Jaworski A. The Power of Silence : Social and Pragmatic Perspectives. – Sage Publications, Newbury Park, 1993. – 191 p.
26. Jensen J. V. Communicative Functions of Silence // *ETC : A Review of General Semantics*, 1973, Vol. 23, P. 249–257.
27. Petkova D. Beyond silence. A cross-cultural comparison between Finnish «quietude» and Japanese «tranquility» // *Eastern Academic Journal*, 2015, December, Is. 4, P. 1–14.
28. Richmond V. P., McCroskey J. C. Non-verbal Behaviour in Interpersonal. Relations. –

Доний Н. Е., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, Академія Государственной пенитенциарной служби (Чернігов, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

Молчание как тактика коммуникации социально девитализированной личности.

Аннотация. Указано на присутствие в социальном пространстве группы социально девитализированных личностей, которые в качестве тактики коммуникации выбрали демонстративное молчание с социумом. Сделаны выводы, что молчание для этой группы это: 1) возможность продемонстрировать непонятность социального контекста, в котором эта личность должна выстраивать социально-одобряемую активность; 2) тактика отказа от системы навязанных ориентиров с последующим их отрицанием; 3) демонстрация обманутых ожиданий.

Ключевые слова: молчание, социально девитализированная личность, коммуникация, тактика, симуляция, дистанцирование.

Doniy N., doctor of philosophical sciences, associate professor, Professor of the department of humanitarian and socio-economic disciplines, Academy of the State penitentiary service (Chernigov, Ukraine), E-mail: visnukdnu@i.ua

Silence as communication tactics of a social devitalization of personality.

Abstract. The appearance of the group of social devitalization of personality in the social area determines the following paradox: while developing the different kinds of communication, the representatives of this group become distant from social contacts and almost completely stop the social contacts which are vitally important choosing demonstrative silence with the society as a behavior style. The problem is: what is hidden behind such communication tactics of this group of people?

The author states that lately the problem of silence has passed into the category of the most important things for humans life and has become the object for the scientific research by the representatives of linguistics, theology, psychology, communication theory, semeiotics, ethnography, cultural sciences, philosophy.

The author especially stresses that silence is a rather complicated and many-sided phenomenon which exposes in multidisciplinary research. It must be admitted that despite of a lot of research, silence can't be considered completely studied because under other circumstances, as a rule, it acquires new qualities, characteristics and features. The author states that all these make social and philosophical research urgent, the object of this research is silence as communication tactics of a separate group of people.

The author considers that silence of a social devitalization of personality as the behavior tactics shows an individual's disappointment to the community. In conclusion the author says that silence is first, the possibility is to organize the socially approved activity; the second, it is the tactics of refusal from the system of valuables and patterns which have been thrust and their future objection; the third, it is the demonstration of the deceived expectations because a person who gets concentrated from his/her own self (which has been upheld since the child-hood) to the stormy social life cannot feel happy and free as he or she expected.

Keywords: silence, social devitalization of personality, tactics, simulation, becoming distant.

УДК 291.11/16/17

Долгочуб А. Ю.,
аспірантка Одеського національного університету
імені І.І.Мечникова
(Одеса, Україна), E-mail: kasugano_midori@mail.ru

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ В СВІТІ З ПРИСТАВКОЮ «ПОСТ-»

Анотація. Серед найбільш загрозливих проблем сучасності протягом останніх десятиліть постала проблема релігійного фундаменталізму. На секуляризованому Заході виникає все більше запитань до теоретиків секуляризації, які пророкували зникнення релігії ледь не у всьому світі. У відповідях на запити наукової і громадської спільнот виникає велика кількість теорій, які намагаються вловити тенденції релігійного життя світу.